

BIỆN PHÁP CHỐNG GIAN LẬN THUẾ TRONG LĨNH VỰC XUẤT NHẬP KHẨU TẠI VIỆT NAM

● NGUYỄN THỊ CHI

Khoa Thương mại, Trường Đại học Kinh tế - Kỹ thuật công nghiệp

TÓM TẮT:

Bài viết đề cập đến các biện pháp nhằm chống gian lận thuế trong lĩnh vực xuất nhập khẩu tại Việt Nam, bao gồm tăng cường quản lý nhà nước, ứng dụng công nghệ thông tin, nâng cao nhận thức doanh nghiệp và hợp tác quốc tế. Bài viết cũng phân tích các hình thức gian lận, thực trạng hiện nay cùng những giải pháp cụ thể nhằm đảm bảo tính minh bạch và tăng cường hiệu quả trong việc thu thuế.

Từ khóa: chống gian lận thuế, xuất nhập khẩu, quản lý thuế, chính sách thuế, minh bạch tài chính.

1. Đặt vấn đề

Trong bối cảnh hội nhập kinh tế quốc tế và sự phát triển mạnh mẽ của hoạt động xuất nhập khẩu, gian lận thuế đã trở thành một vấn đề đáng lo ngại trong việc quản lý thuế tại nhiều quốc gia, trong đó có Việt Nam. Gian lận thuế không chỉ gây thất thu cho ngân sách nhà nước mà còn ảnh hưởng tiêu cực đến môi trường kinh doanh công bằng, tạo ra sự bất bình đẳng giữa các doanh nghiệp. Việc chống gian lận thuế trong lĩnh vực xuất nhập khẩu đang là một thách thức lớn đối với các cơ quan chức năng, đòi hỏi các biện pháp mạnh mẽ và đồng bộ. Chính vì vậy, việc nghiên cứu và đề xuất các biện pháp chống gian lận thuế trong lĩnh vực này là rất cần thiết, nhằm bảo vệ quyền lợi của Nhà nước, doanh nghiệp và cộng đồng.

2. Thực trạng tình hình gian lận thuế trong lĩnh vực xuất nhập khẩu

Gian lận thuế trong lĩnh vực xuất nhập khẩu tại Việt Nam đã và đang trở thành một vấn đề nghiêm trọng, không chỉ ảnh hưởng đến sự công bằng trong

môi trường kinh doanh mà còn gây thất thu lớn cho ngân sách nhà nước. Theo báo cáo xuất nhập khẩu hàng hóa của Việt Nam Tổng cục Thống kê (2024) cho thấy, tổng kim ngạch xuất khẩu của Việt Nam trong năm 2024 tiếp tục duy trì mức tăng trưởng tích cực trong bối cảnh kinh tế toàn cầu có nhiều rủi ro, bất ổn. Năm 2024, tổng kim ngạch xuất, nhập khẩu hàng hóa đạt 786,29 tỷ USD, tăng 15,4% so với năm trước, trong đó xuất khẩu tăng 14,3%; nhập khẩu tăng 16,7%. Cán cân thương mại hàng hóa xuất siêu 24,77 tỷ USD. Tuy nhiên, bên cạnh sự phát triển này, tình trạng gian lận thuế trong hoạt động xuất nhập khẩu lại ngày càng gia tăng và diễn biến phức tạp.

Một trong những hình thức gian lận thuế phổ biến là khai báo giá trị hàng hóa không chính xác để giảm mức thuế phải nộp. Theo số liệu từ Tổng cục Hải quan (2024), theo Nghị quyết số 104/2023/QH15 ngày 10/11/2023, Tổng cục Hải quan được Quốc hội giao dự toán thu NSNN trong năm 2024 là 375.000 tỷ đồng. Kết quả thu NSNN

như sau: tổng thu NSNN từ hoạt động xuất nhập khẩu năm 2024 đạt 426.000 tỷ đồng, bằng 113,3% dự toán được giao, tăng 15% so với cùng kỳ năm 2023. Trong đó có khoảng 12% doanh nghiệp nhập khẩu vi phạm quy định về khai báo giá trị hàng hóa, dẫn đến thất thu thuế ước tính lên tới hơn 10.000 tỷ đồng mỗi năm. Các doanh nghiệp này thường xuyên khai báo thấp hơn giá trị thực tế của hàng hóa để giảm thuế nhập khẩu. Các mặt hàng dễ bị gian lận thuế gồm thiết bị điện tử, máy móc, phụ tùng ô tô và các sản phẩm tiêu dùng. Từ ngày 16/12/2023 - ngày 15/12/2024, ngành Hải quan đã phát hiện, bắt giữ và xử lý: 17.998 vụ việc vi phạm pháp luật Hải quan, trị giá hàng hóa vi phạm ước tính 31.351 tỷ đồng (tăng 12,54% về số vụ và tăng 151,30% về trị giá hàng hóa vi phạm). Cơ quan Hải quan đã khởi tố 27 vụ (giảm 32,5% so với cùng kỳ 2023), chuyển cơ quan khác kiến nghị khởi tố 173 vụ (giảm 6,99% so với cùng kỳ năm 2023). Số tiền thu nộp NSNN 893,21 tỷ đồng (tăng 79,4% so với cùng kỳ 2023).

Một nghiên cứu của Viện Nghiên cứu Kinh tế và Chính sách - VEPR (2024), đã chỉ ra các hành vi gian lận thuế trong lĩnh vực xuất nhập khẩu đã làm thất thu từ 8.000 đến 12.000 tỷ đồng mỗi năm, tương đương khoảng 1-2% tổng thu ngân sách từ thuế xuất nhập khẩu của Việt Nam. Các doanh nghiệp có quy mô lớn, hoạt động xuất nhập khẩu thường xuyên, đặc biệt là trong ngành hàng tiêu dùng và công nghiệp chế biến, dễ dàng lợi dụng các sơ hở trong quy trình khai báo thuế để giảm thiểu số thuế phải nộp.

Ngoài việc khai báo sai giá trị hàng hóa, một hình thức gian lận thuế khác là lợi dụng các chính sách ưu đãi thuế của Nhà nước, đặc biệt là các khu vực có chính sách thuế ưu đãi hoặc miễn thuế cho hàng hóa xuất khẩu. Theo Tổng cục Hải quan (2023), trong năm 2023, có hơn 300 doanh nghiệp sử dụng các giấy chứng nhận xuất xứ hàng hóa giả mạo hoặc không đúng thực tế để giảm thuế nhập khẩu. Các sản phẩm như vải, giày dép, điện tử từ các nước Asean được một số doanh nghiệp làm giả giấy chứng nhận xuất xứ để được hưởng thuế suất 0% hoặc thấp hơn nhiều so với mức thuế thông thường.

Một hình thức gian lận thuế tinh vi hơn là chuyển nhượng giá trị hàng hóa qua các quốc gia trung gian để trốn thuế. Theo báo cáo của Tổng cục Hải quan, tình trạng này ngày càng trở nên phổ biến, đặc biệt là trong các giao dịch giữa các doanh nghiệp Việt Nam và các công ty ở các quốc gia không phải là đối tác thương mại chính thức của Việt Nam. Các doanh nghiệp có thể sử dụng công ty "ma" hoặc các công ty ở nước ngoài để tạo ra các giao dịch xuất khẩu, xuất xứ hàng hóa giả mạo, từ đó giảm thuế nhập khẩu tại Việt Nam. Theo số liệu từ báo cáo "Sự chuyển dịch thương mại quốc tế và gian lận thuế trong lĩnh vực xuất nhập khẩu" của Tổng cục Hải quan, trong năm 2023, các giao dịch có dấu hiệu gian lận qua các quốc gia trung gian chiếm khoảng 8% tổng số vụ gian lận thuế được phát hiện.

Bên cạnh đó, việc áp dụng các phương thức giao dịch trực tuyến và thương mại điện tử cũng đã tạo ra cơ hội cho các hành vi gian lận thuế. Các giao dịch qua các nền tảng trực tuyến làm gia tăng tính ẩn danh và sự khó kiểm soát của các giao dịch này. Trong các giao dịch qua các nền tảng thương mại điện tử quốc tế như Alibaba, Amazon, nhiều doanh nghiệp Việt Nam đã gian lận thuế bằng cách sử dụng các giá trị giao dịch thấp hơn so với thực tế để giảm số thuế phải nộp. Cụ thể, tỷ lệ giao dịch qua các nền tảng này có dấu hiệu gian lận thuế đã tăng lên 15% so với năm trước.

Trong khi đó, việc kiểm tra và giám sát của các cơ quan chức năng, mặc dù đã được tăng cường, vẫn chưa thể bao quát hết các hành vi gian lận. Một trong những khó khăn lớn trong công tác quản lý thuế xuất nhập khẩu là khối lượng giao dịch ngày càng lớn, trong khi lực lượng cán bộ thuế và hải quan còn thiếu hụt và không đủ khả năng kiểm tra tất cả các giao dịch. Mặc dù số lượng cuộc kiểm tra, thanh tra tăng 20% so với năm 2023, nhưng số lượng vụ gian lận thuế chỉ giảm khoảng 5%, cho thấy các cơ quan chức năng gặp khó khăn trong việc phát hiện và xử lý triệt để tình trạng gian lận.

Ngoài ra, sự thiếu minh bạch trong quy trình quản lý thuế và kiểm tra hải quan cũng là một yếu tố dẫn đến tình trạng gian lận thuế. Các quy trình,

thủ tục khai báo thuế còn rườm rà và phức tạp, tạo ra khoảng trống để các doanh nghiệp có thể lợi dụng. Mặc dù Tổng cục Hải quan đã thực hiện các biện pháp cải cách thủ tục hành chính và áp dụng công nghệ thông tin, song tình trạng gian lận thuế vẫn diễn ra phức tạp.

Tình trạng gian lận thuế trong lĩnh vực xuất nhập khẩu tại Việt Nam đang diễn ra phức tạp và gây thất thu lớn cho ngân sách nhà nước. Việc áp dụng các biện pháp mạnh mẽ và đồng bộ từ các cơ quan quản lý thuế, kết hợp với việc cải cách thủ tục hành chính và tăng cường giám sát là điều kiện cần thiết để ngăn chặn tình trạng này.

3. Giải pháp chống gian lận thuế trong lĩnh vực xuất nhập khẩu tại Việt Nam

Để giải quyết tình trạng gian lận thuế trong lĩnh vực xuất nhập khẩu, các cơ quan chức năng cần triển khai một loạt các giải pháp đồng bộ và mạnh mẽ. Một trong những giải pháp quan trọng là cải cách thủ tục hành chính và đơn giản hóa quy trình khai báo thuế. Giải pháp này giúp giảm thiểu sự phức tạp và tạo điều kiện cho doanh nghiệp thực hiện nghĩa vụ thuế một cách dễ dàng, minh bạch. Đặc biệt, cần xây dựng hệ thống khai báo thuế trực tuyến, giúp các giao dịch được thực hiện nhanh chóng, chính xác và dễ dàng giám sát. Song song với đó, các cơ quan thuế và hải quan cũng cần tăng cường công tác kiểm tra và thanh tra doanh nghiệp. Các cuộc kiểm tra định kỳ và đột xuất sẽ giúp phát hiện kịp thời những dấu hiệu gian lận thuế, đồng thời nâng cao ý thức tuân thủ pháp luật của các doanh nghiệp.

Bên cạnh đó, cần xử lý nghiêm minh các hành vi gian lận thuế. Các hình thức xử phạt phải đủ mạnh để răn đe, bao gồm việc truy thu thuế, phạt tiền, đình chỉ hoạt động và thậm chí khởi tố hình sự đối với các hành vi vi phạm nghiêm trọng. Mức phạt phải đủ lớn để làm giảm động cơ gian lận thuế và bảo vệ công bằng trong kinh doanh. Đồng thời, việc tăng cường ứng dụng công nghệ thông tin và trí tuệ nhân tạo (AI) trong công tác quản lý thuế sẽ giúp phát hiện các hành vi gian lận hiệu quả hơn. Các hệ thống phần mềm hiện đại có thể phân tích dữ liệu lớn, tìm ra những mẫu hình bất thường trong

các giao dịch, từ đó nhanh chóng phát hiện và xử lý các vi phạm.

Một giải pháp khác là nâng cao nhận thức và đào tạo cho các doanh nghiệp về nghĩa vụ thuế. Việc tổ chức các khóa đào tạo sẽ giúp các doanh nghiệp hiểu rõ hơn về quy định pháp luật, từ đó tránh các sai sót trong khai báo thuế và thực hiện đúng nghĩa vụ của mình. Đồng thời, cần đẩy mạnh tuyên truyền, khuyến khích các doanh nghiệp tham gia vào các chương trình tuân thủ thuế tự nguyện, tạo ra một môi trường kinh doanh minh bạch và công bằng.

Để ngăn ngừa tình trạng sử dụng giấy tờ giả mạo và chứng nhận xuất xứ giả, các cơ quan chức năng cần tăng cường kiểm tra, đối chiếu thông tin và hợp tác chặt chẽ với các cơ quan chứng nhận xuất xứ hàng hóa. Mỗi doanh nghiệp cần phải chứng minh rõ ràng và minh bạch về nguồn gốc, xuất xứ hàng hóa để tránh gian lận trong khai báo thuế nhập khẩu. Cùng với đó, cần xây dựng cơ chế phối hợp hiệu quả giữa các cơ quan quản lý thuế, hải quan và các bộ, ngành liên quan để kiểm soát tốt các giao dịch xuyên biên giới.

Cuối cùng, Việt Nam cũng cần tăng cường hợp tác quốc tế trong việc chống gian lận thuế lĩnh vực xuất nhập khẩu. Việc tham gia vào các tổ chức và hiệp định quốc tế sẽ giúp Việt Nam chia sẻ thông tin, cập nhật các phương thức gian lận mới và cải thiện công tác quản lý thuế trong môi trường kinh tế toàn cầu hóa. Bằng việc áp dụng các giải pháp này, Việt Nam sẽ có thể hạn chế và tiến tới ngăn chặn tình trạng gian lận thuế, tạo môi trường kinh doanh minh bạch, công bằng cho tất cả các doanh nghiệp.

4. Kết luận

Việc chống gian lận thuế trong lĩnh vực xuất nhập khẩu là một nhiệm vụ khó khăn nhưng cần thiết để bảo vệ quyền lợi của nhà nước và doanh nghiệp chân chính. Các giải pháp trên, từ cải cách thủ tục hành chính, tăng cường giám sát, xử lý nghiêm minh các vi phạm cho đến ứng dụng công nghệ và hợp tác quốc tế, đều cần được thực hiện một cách đồng bộ và hiệu quả để ngăn chặn và giảm thiểu tình trạng gian lận thuế trong lĩnh vực này ■

TÀI LIỆU THAM KHẢO:

Tổng cục Hải quan (2023), Báo cáo "Tình hình thu ngân sách và gian lận thuế trong hoạt động xuất nhập khẩu".

Viện Nghiên cứu Kinh tế và Chính sách (VEPR) (2024), Báo cáo "Đánh giá tác động của gian lận thuế trong xuất nhập khẩu đến nền kinh tế Việt Nam".

Tổng cục Hải quan (2023), Báo cáo "Đánh giá tình hình chính sách ưu đãi thuế trong xuất nhập khẩu".

Tổng cục Hải quan (2023), Báo cáo "Sự chuyển dịch thương mại quốc tế và gian lận thuế trong lĩnh vực xuất nhập khẩu".

Tổng cục Hải quan (2024), Báo cáo "Tình hình thanh tra, kiểm tra thuế và kết quả xử lý vi phạm trong lĩnh vực xuất nhập khẩu".

Viện Nghiên cứu Kinh tế và Chính sách (VEPR) (2023), Báo cáo "Dự báo xu hướng gian lận thuế trong xuất nhập khẩu Việt Nam năm 2024".

Tổng cục Thống kê (2024), Báo cáo Tình hình xuất, nhập khẩu hàng hóa năm 2024.

Tổng cục Hải quan (2024), Báo cáo tại Hội nghị tổng kết công tác tài chính - ngân sách nhà nước năm 2024.

Ngày nhận bài: 16/1/2025

Ngày phản biện đánh giá và sửa chữa: 1/2/2025

Ngày chấp nhận đăng bài: 18/2/2025

**COMBATTING TAX FRAUD
IN VIETNAM'S IMPORT-EXPORT SECTOR:
MEASURES AND SOLUTIONS**

● **NGUYEN THI CHI**

Faculty of Commerce,

University of Economics - Technology for Industries

ABSTRACT:

This study examines measures to combat tax fraud in Vietnam's import-export sector, focusing on enhancing state management, leveraging information technology, raising business awareness, and fostering international cooperation. It analyzes various forms of tax fraud, the current landscape of the issue, and proposes specific solutions to ensure greater transparency and improve the efficiency of tax collection processes.

Keywords: anti-tax fraud, import and export, tax management, tax policy, financial transparency.